

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת מקץ

מהי אבן הבורחן למעשה מגונה שנעשה לשם שמים?¹

ויקרא פרעה שמיים צפנת פענח ויתגלו את אסנת בתי פוטי פרע פתח אן לאשה (בראשית מ"א מ"ה)

בספר אזנים לתורה לרב זלמן סורוצקין² זצ"ל כתב וזלה"ק:

בת פוטיפר וזליכה [עפ"י ספר הישר] ויש מהז"ל [בראשית רבה פ"ה ב'] שדרשו שכוונתה [אשת פוטיפר בנסינות שכוונע יוסף להיות עמה, כמתואר בהמשך הפרשה] היתה לשם שמים, להעמיד זרע מיוסף כמו שראתה באיצטגנינות.

והקשה בני הרב הגאון ר' אליעזר... ממנהלי ישיבת מלז אשר בקליוולנד, הלא גם תמר עשתה שלא כהוגן אלא שנתכונה לשם שמים, ויצאה ממנה מלכות בית דוד, ושמה נשאר לשם ולתהלה בישראל. וזליכה זו שגם היא נתכונה לשם שמים [עפ"י הו"ל הנ"ל] נשאר שמה לדראון עולם, וכי מה בין זו לזו?

ואמר בזה רעיון יפה, שיש הרבה אנשים שעושים מעשים מכוערים, ולא רק אומרים, אלא שמאמינים בעצמם שעושים זה לשם שמים. ואיך נדע את הדבר, הנעשה באמת לשם שמים ובמה יבחון האדם את עצמו בשעת החשבון הנפש, אם עשה את הדבר המגונה לשם שמים?

---

¹ הכנת הגליון והלימוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי הוה בת יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק ז"ל (חבד) אשתו זהבה בת ר' אליהו, בנם משה יצחק ז"ל. אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחמו"א (קלרמן).

² הרב זלמן סורוצקין זצ"ל (תר"מ-תשכ"ו) נולד בליטא לאביו הרב בן ציון סורוצקין ששימש ברבנות בעיירה. למד בישיבות סלבודקה, וולוז'ין ומלז. שימש כרבה הראשי של 'לוצק' (אוקראינה) היה מראשי אגודת ישראל באירופה לפני השואה. בשנת ת"ש הצליח להמלט מפולין אליה הגיע לפני כן. בירושלים היה מראשי 'אגודת ישראל' ומראשי 'ועד הישיבות בארץ ישראל'. לאחר פטירת הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל שימש כראש מועצת גדולי התורה. היה מפורסם בכח דרשנותו המיוחד, שבא לידי ביטוי גם בספריו המיוחדים ביניהם 'הדעה והדבור' (ג"כ), פירושו לתורה אזנים לתורה. בהקדמת ספר השו"ת שלו מאזנים למשפט מתאר בהרחבה תולדות משפחתו המפוארת, (היה נשוי לבת הרב אליעזר גורדון ראש ישיבת מלז, והיה גיסו של הרב אהרן וולקין בעהמ"ח בית אהרן על הש"ס, כמו כן היה מהותן עם הרב אברהם יצחק בלוך זצ"ל הי"ד (בנו של רב יוסף בלוך מטלז, בעהמ"ח שעורי דעת).

בהקדמת ספרו לתורה כתב: יש הודאה ויש הלל והודאה. הודאה – היא הכעת תודה למי שעשה טובה במסיבות רגילות. אבל השש להיטיב ונותן בעין יפה מתוך אהבה ונדיבות, לו נאה להודות ולהלל ולספר מעשיו ברינה... כל ישראל שזכו לצאת לחירות מאירופה, מן הגיהנם של 'התרבות המערבית' או מן ה'גן עדן' של התרבות המזרחית [רוסיה] – חייבים להודות על גאולתם ממייתת ניוול מיד אויב או פדות נפשם מעבדות והתבוללות בין ה'אוהב' (והשניה קשה מן הראשונה, שהרי יעקב אבינו הקדים להתפלל הצילני נא מיד אחי ורק אח"כ מיד עשו) אבל אלה שזכו לעלות מתהומות ארץ אל הגבוהה מכל הארצות, אל ציון קרית מועדנו... הם חייבים להודות ולהלל למי שעשה להם את כל הניסים האלה... כולנו ישבנו במאסר בזמנים ובמקומות שונים... ובחמלת ה' עלינו הוציא אותנו מעבדות לחרות בניסי ניסים... ויביאנו (אותי ואת אשתי ורוב בני) אל הארץ שנשבע לאבותינו לתת לנו, לראות בהתחלת בנינה ולשמוח נקוה גם בשכולה... עכ"ל מהקדמתו לפירושו אזנים לתורה. אמנם יש ממשפחתו שנהרגו בתו בעלה ונכדו, כלתו ועוד, אותם מפרט בהקדמתו זו. עם זאת זכה ובניו וצאצאיו 'תופסים כותל המזרח' של עולם התורה, בארה"ב ובארץ ישראל.

ויש לבאר שעלינו להתבונן איך הגיב על המכשולים, שפגש על דרך מפוקפקת זו, אם אמר 'בהדי כבשי דרחמנא למה לוי? וכשמעכבין מן השמים מסתמא אין מעשי רצויים בעיני ה', – סימן שכונתו היתה באמת לשם שמים. וכן עשתה תמר כשהוציאו להשרף, אותה ואת התאומים בבטנה, אמרה מוטב שאשרף בכבשן ולא אלכין פני יהודה ברכים. אני עשיתי את שלי כדי להעמיד זרע ממשפחה מיוחסת זו, ואם מן השמים מעכבים – שמע מינה שדרכי לא ישרה בעיני ה'. ולפיכך החליטו הכל, שעשתה מה שעשתה לשם שמים ולא להנאת עצמה.

אבל ההולך בדרך לא דרך ומענה בפיו שהוא מכוון לשם שמים, וכשפגש מכשולים על דרכו, הוא עושה נבלות גדולות כדי להסירם, אות היא כי ראשית מחשבתו היתה להנאת עצמו ולא לשם שמים.

יוסף ממאן ואינו שומע אליה, מה עשתה ה'צדקת' הזאת? הוציאה דיבה נמבזה על איש צדיק ונקי ומסרה אותו לבעלה שר הטבחים הרגיל בשפיכת דמים, וכפשע היה בינו לבין המות. ההגבה (התגובה) הזאת מראה שכונתה היתה רק למלאת תאוותה, ושמה נשאר לדיראון עולם. ובמדה כזו עלינו למדוד כל אדם המתנשא לאמר, כוונתי לשם שמים. עכ"ל הרב זלמן פורצקין זצ"ל בשם בנו הרב אליעזר זצ"ל.

הערה ואזהרה: נושא זה נוגע ישירות לסוגיית עבירה לשמה. אין בדברינו אפילו לפי 'אבן הבוחן' מתן אפשרות הלכתית מעשית למאן דהו לנהוג כן! כל דברינו הם על דרך הבנת דברי תורתנו הקדושה בדרך הדרוש והמוסר הנלמד עפ"י גדולי הדורות.

הבנת פרעה נכונות פתרון יוסף בגלל היותו מראה כוללת

ויהי כבקר ותפעם רוחו וישלח ויפקד את-קלי-הרטמי מצרים ואת-קלי-הקמיה ויוסף פרעה להם את-הלמו ואין-פותך אותם לפרעה (בראשית מ"א ה')

ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי: פתרון היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו, שבע פרות הטובות שבע בנות אתה מוליד, שבע פרות הרעות שבע בנות אתה קובר. וכן אמרו שבע שבלים הטובות שבע מלכיות אתה מכבש, שבע שבלים הרעות שבע אפרכיות מורדות בך, הה"ד (משלי י"ד ו') **בְּקִשְׁיָלִין הִקְמַת וְאִין** – אלו חכמי פרעה והרטומי מצרים, וְדַעַת לְנִבְיוֹן נִקְל – זה יוסף... (בראשית רבה פ"ט ו')

מבאר הרב מרדכי וינקלר³ זצ"ל בספרו **לבושי מרדכי** על התורה ומועדים (יצא לראשונה מכת"י תשע"ט) וזלה"ק:

צריך ביאור למה באמת לא נכנסו דבריהם לאזניו. ואפשר לומר דהנה מימיהם של נביאים מוזמן משה רבינו ע"ה לא מצינו שהודיע ה' את דברו לצדיקים בחלום, כי אם גילה סודו ליראיו ועבדיו הנביאים בחזיון נבואה שראו כל אחד ואחד לפום דרגה דיליה, ואילו בדברי חלומות לא היו גילויים אלא במי שהוא גדול ונשוא פנים לפני העם וראוי למלוכה מתולדתו, וכמו שהיה אצל אבימלך ופרעה ובלעם ונבוכדנצר, אבל בשאר אדם אם אם יהיה צדיק בן צדיק, אך אינו מיועד לנהוג בנשיאות ומלכות, אין הדרך לגלות לו נסתרות בחלום הלילה רק במחזה נבואה, כי אם אמור יאמר הנביא דבר בשם ה' אשר הוגד לו בחלום, מי יאמין לדבריו ומי יטה אזנו לשמוע בקול תוכחת מוסרו.

אמנם מה שחלומות מלכים יש בהם ממשות יותר מחלומות שאר בני אדם, הוא מפאת שהמלך העומד בראש העם איננו איש פרטי אלא הוא לב העם הכולל את כולם, ולכן גם חלומותיו אינם נסובים על ענינים פרטיים

³ הספר **לבושי מרדכי עה"ת ומועדים** בשני כרכים יצא לראשונה מכת"י ע"י הרב יצחק פנחס פריינד (ברוקלין תשע"ט) הרב מרדכי לייב וינקלר (תר"ה-תרצ"ב) מגדולי רבני הונגריה בתקופה שלפני השואה, נחשב מעמודי ההוראה. למד אצל תלמידו של החת"ם סופר הרב יצחק אהרן לנדסברג זצ"ל, ושרשי תורתו ושיטתו של החת"ם סופר נקבעו באישיותו. תשובותיו בהלכה נכתבו בשו"ת **לבושי מרדכי** שיצא לאור עוד בחייו. בתשע"א יצאו מחדש כל חלקי השו"ת בד"כ. כמו"כ חידושו למסכתות הש"ס נערכו אף הם מחדש.

הנוגעים רק לו לעצמו בלבד, אלא הם הלומות על דברים כלליים הנוגעים לכל הצבור בכללותו, ולפיכך לא שייך עליהם שהחלומות שוא ידברו, כי ודאי יש בהם ממש וצריך להתייחס אליהם בכבוד ראש.

והנה חכמת הרטומים הרי אינו אלא אחיות עינים, כי הגם שיש חכמים גדולים הבקיאים בסודות הטבע ובכוחם להראות דברים חדשים שלא נראו בארץ מעולם, מכל מקום כיוון שחכמתם מבוססת על כוחות הטבע הפשוטים שבמציאות, הרי גם כל גילוייהם ופלאיהם אמיתיים והם עומדים וקיימים, אבל חכמתם של הרטומים וחכמי חרשים אינה מושתת כלל על יסודות אמיתיים של טבע הבריאה, וכל נפלאותיהם אינם אלא תוהו ורוח ומעשה תעתועים ודמיונות שוא וכזב בעלמא, ועל כן נולד מזה עוד חילוק והבדל ביניהם, דכעוד שחכמת הטבע מביאה לעולם תועלת גדולה וקבועה, אין חכמת הכישוף מניבה שום פעולה שיש בה טובה והרווחה כוללת, וכל דבריהם ומעשיהם אינם רק באופן ארעי ולפי שעה בענינים פרטיים בלבד.

וזהו ההבדל שבין יוסף הצדיק לבין הרטומי מצרים בפתרון הלום פרעה, כי החרטומים שאין בהם חכמה אמיתית שבכוחה להועיל לכללות העולם, גם בפתרון הלומות לא יגידו רק ענינים פרטיים, ולכן היה פתרונום לפרעה שההלום מורה על דברים של מה בכך הנוגעים רק לו לבדו, שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר, אבל יוסף שאין חכם ונבון אמיתי כמוהו, פתר את הלומה לשבע שנות שובע ורעב בארץ שהוא דבר הנוגע לכל העולם כולו, ומוכן היטב מדוע לא קיבל פרעה את דברי החרטומים ולא נכנסו דבריהם באזניו, כי כל מה שיש בחלום המלך הוא מפני שמורה על הכלל ולא על הפרט, מאחר שהמלך כולל את כל העם, וכיוון שהם פתרו לו את החלום בענין פרטי הבין שכל חכמתם נכונה ובזויה, ועל זה אמרו במדרש 'הדא הוא דכתבי ביקש לץ חכמה ואין, אלו חכמי פרעה והרטומי מצרים, ודעת לנבון נקל, זה יוסף, ורוצה לומר שהרטומים אינם אלא לצים וכל חכמתם היא כאפס ואין, ורק יוסף זכה לדעת ותכונה אמיתית. עכ"ל הרב מרדכי וינקלר זצ"ל.

מעלתו ומדתו של יוסף היותו מעל כל מידה

וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֶחָיו הֲדָוִיעַ אֲלֵיְכֶם אוֹתְךָ אֶת־כִּלְיוֹתַי אֵיךְ־נִבְּוִן וְחֶכֶם כְּמוֹהָ. אֵתָהּ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־בֵּיתְךָ יִשָּׁק כָּל־עַמְּמֵי רַק הַכֹּהֵן אֲגַדֵּל מִמֶּנּוּ... וַיֹּסֶר פֶּרְעֹה אֶת־יָדָיו מֵעַל יָדָיו וַיִּתֵּן אֶתָּהּ עַל־יָדָיו וַיִּלְבָּשׁ אוֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּסֵּם רֶגְלָיו הַזָּהָב עַל־צַוָּארָיו. וַיִּרְכַּב אוֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אַבְרָהָם וְנָתַן אוֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם. (בראשית מ"א ל"ט-מ"ג).

בספר מאמרי שלמה מכאן המשגיח משיבת שער התורה בגרודנא, הרב שלמה הרבני זצ"ל הי"ד עבודת יוסף ומעלתו ובתחילה מביא דברי המדרש (בראשית רבה צ' ג')

⁴ הרב שלמה הרבני זצ"ל הי"ד (תר"ן-תש"א) משגיח בשיבת שער התורה גרודנא (ליטא). לאחר פטירת הרב אלטר שמואלביץ זצ"ל ששימש כראש ישיבת גרודנא, נתמנה הרב"ג הרב שמעון שקאפ ע"י הרב מפוניבז' – הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל ששימש בתקופת מעבר כראש הישיבה. עפ"י הצעת הרב ירוחם הלוי לייוואוויץ, המשגיח המפורסם משיבת 'מיר', מגדולי בעלי המוסר לפני מלחמת העולם השנייה, נתמנה הרב שלמה הרבני זצ"ל כמשגיח רוחני לגרודנא. מן הענין לציין שהרב ירוחם הציג שגם יגיד שעורים, אבל ר' שמעון שקאפ סירב כדי להמנע מערעוב התומין (בין הלומדות' של עולם הלימוד הישיבתי, להתעלות ובניית קומת האישיות החנוכית תורנית). מן הענין להוסיף עפ"י דברי ההקדמה לספר ממנו הובאו הדברים כי: תולדות הגאון הצדיק רבי שלמה הרבני הי"ד הם תולדות של עלם צעיר שחשבוהו לבלתי ראוי להגיע למדרגות נעלות בתורה, [בשנות ילדותו לא רצה ללמוד, והוריו הצדיקים שסבלו הרבה בחייהם, ומסרו נפשם על גדולו וחנכו ובמיוחד אמו הצדקת, היו שרויים בצער עמוק על כך] שמתוך שימת לב לבחיותו, רצון אדיר, והתמדה עצומה נהפך לאדם גדול ואמון פדגוג, שהעמיד תלמידים לאלפים [מתלמידיו הגדולים והמפורסמים: ר' חיים שמואלביץ זצ"ל (ראה בספר 'מח ולב' תולדותיו שכתובים ביד אומן מיוחדת) רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', הגאון רבי ישראל זאב גוסטמן זצ"ל ראש ישיבת נצח ישראל (בעהמ"ח 'קונטרסי השיעורים')]. הרב שלמה הרבני למד בצעירותו בישיבה בראדין בתקופת מאור ישראל – החפץ חיים צוקל. באותה תקופה הגיע לישיבה ר' ירוחם לייוואוויץ שבאישיותו החנוכית מגביהת העוף, ראה את כוחות הנפש האדירים הטמונים בכחור הצעיר, והוא שעזר לו לטפחם ולפתחם. לאחר שר' ירוחם נקרא למיר ע"י ראש הישיבה הרב אליעזר יהודה פינקל ז"ל לקח עמו 'סגל חבורה' מהישיבה בראדין ובניהם הרב שלמה הרבני אשר שם גבהה קומת אישיותו יותר ויותר. בשנת תרפ"ב

ויאמר פרעה אל יוסף, ויסר פרעה וגו', א"ר שמעון בן גמליאל יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה, ועל פיה ישק כל עמו, גופו שלא נגע בעבירה, וילבש אותו בנדי שש, צוארו שלא הרכיב לעבירה, וישם רביד הזהב על צוארו, ידיו שלא משמשו בעבירה, ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף, רגליו שלא פסעו בעבירה, ויתון וירכבו על קרוכין, וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו, מחשבה שלא חשבה בעבירה, תבא ותקרא חכמה, ויקראו לפניו אברך אב בחכמה ורך בשנים...[עכ"ל המדרש]

ביאור 'משלו נתנו לו' הוא כי רואים אנו איך שהתנהגה עם יוסף היתה למעלה מן הטבע, פה הוא עבד ופתאום נעשה שני למלך, בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו. ויוסף הוא השליט הוא המשכיר, וסיבת הנהגה זו מדה כנגד מדה, מפני שיוסף הרים את עצמו למעלה מטבעו, כל הנהגתו היתה למעלה מגדרי טבע האדם ולכן התנהגו עמו גם כן בהנהגה על טבעית...

בתנחומא (וישב ה') ויהי כדברה אל יוסף יום יום, אמר רבי יהודה בר שלום שנים עשר חודש...[ובמדרש שם מפרט גודל הנסיונות שעבר] בילקוט שמעוני (ח"א רמז קמ"ה אות ל"ט) שאלה מטרונה אחת לרבי יוסי, יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חומו, לא היה עושה את הדבר הזה! עפ"י הטבע ועפ"י שכל האדם אי אפשר להביט ולהאמין שיתכן דבר כזה שיתגבר אדם על טבעו זמן רב כזה ויעמוד בכל כך הרבה נסיונות, אבל יוסף התרומם מעל הטבע ולכן נהגו עמו במדתו שבנה לעצמו 'משלו נתנו לו'.

וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת-אֶחָיו וְהֵם לָא הִפְרָהוּ. וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם... (בראשית מ"ב ח'-ט') הוסיף להם זכירת החלומות שאעפ"י שהיה יוסף סובל כל כך על ידיהם זה כמו שנים בעבדות, בבית האסורים ויסורים, ועתה כשהם נפלו לידו יתכן שיכנס בלבו איזה שמץ ורגש של נקמה ונגיעה עצמית לצערם, שהרי המסילת ישרים (פרק י"א ד"ה גם השנאה והנקימה) מעיד שזה קשה מאוד להמלט ממנו 'לב הותל [חלש. עפ"י מס"י המבואר] אשר לבני אדם, כי האדם מרגיש מאוד בעלבונותיו, ומצטער צער גדול והנקמה מתוקה לו מדבש, כי היא מנוחתו לבדה, [על כן לשיהיה בכוחו לעזוב מה שטבעו מכריח אותו, ויעבור על מדותיו ולא ישנא מי שהעיר בו השנאה ולא יקום ממנו בהודמן לו שיכול להנקם, ולא יטור לו, אלא את הכל ישכח] ויסיר מלבו כאילו לא היה חזק ואמיץ הוא, והוא קל רק למלאכי השרת שאין ביניהם המדות הללו, לא אל שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם [ע"כ מהמסילת ישרים].

על כן מעידה התורה שכל המשא ומתן והצער שגרם יוסף לאחיו בטענותיו 'מרגלים אתם' וכדומה, לא היתה פה שום נגיעה ונמיה עצמית לא רגש שנאה ונקמה מפני שהוא התרומם למעלה מגדרי הטבע ותכונת בני אדם...[הרב מבאר עפ"י דרכו הטעם שציערם, אבל לעניננו לא היה זה מצד נקמה חלילה]

וזוהי באמת בחינת האדם לדעת אם הגיע לאיזו מעלה, היא, אם יכול להתרומם ולשלוט על טבעו, כי יש הרבה מתחסדים וצדיקים אבל כל גדלותם הוא כל זמן שהכל מתאים למדותיהם וטבעם, וברגע שמתנגד לטבעם ומדותיהם הכל בטל. ולכן אמרו רז"ל (קדושין ל"א ע"ב) ר' טרפון הווי ליה אמא זקנה דכל אימת דהויא בעייתא למיסק לפוריא גחין וסליק לה, וכל אימת דהוית נחיתת עלויה אתא וקא משתבח בכי מדרשא, אמרו לו עדיין לא הגעת לחצי כבוד, כלום זרקה ארנקי בפניך ולא הכלמתה, כי כל זמן שאין המצוה מתנגדת עם הטבע, יכול האדם להניח עצמו להדרם ולהיות עפר תחת הברז, אבל ברגע התנגשות המצוה עם המדות

חוזר לעיר מולדתו גרודנא ממנה יצא, ובמשך שמונה עשרה שנה הודרך את בני הישיבה תחת ראשותו של הרב שמעון שקאפ זצ"ל כמסופר לעיל.

באלול תרצ"ט עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, בין כמה לעשור ת"ש נכנס הצבא האדום הסובייטי לגרודנא והישיבה נסגרה מיד למחרת בגזירת הרשעים. הרב שלמה עם רוב בני הישיבה עברו לוויילנא, שם התאספו גם מיישיבות אחרות. רבי שמעון שקאפ זצ"ל היה חלש להצטרף אליהם, ב' בחשוון באמצע תפלת 'מנחה' נדם לבו הגדול. שמועת פטירתו הכתה שבר על שבר את בני הישיבה הגולים בוויילנא. כעת נשא הרב שלמה הרכבי בעול החוקת הישיבה על כתפיו, והוא כלפיד אש מוליך את הישיבה בין תמרות האש של המלחמה הנוראה. בקיץ תש"א נלקחו להריגה בני הישיבה יחד עם רבם הרב שלמה הרכבי וכל משפחתו, שעלו למרומים כגוילים נשרפים ואותיות פורחות.

הספר מאמרי שלמה, הינו עפ"י שיחות שנכתבו ע"י תלמידיו וחלקם היו למראה עיניו. הספר יצא לאור לראשונה בירושלים תשל"ז, ומחודרה זו מורחבת, נדפסה בתשס"ב. הספר נערך ע"י תלמידו הרב זיידל אפשטיין זצ"ל (בעהמ"ח 'הערות' עה"ת) אשר שימש כמשגיח רוחני בישיבת 'תורה אור' בראשות הרב פינחס שיינברג זצ"ל.

והטבע, בשעה שזורקת הכסף בפניו ומאבדת הממון, והמדת הממון רוצה להתפריץ ולמחות, אז אם יכולים לכבוש את היצר ולא להכלימה, בזה תבחן הנפש שהניעה לאיזו רוממות ומעלה.

[כאן מבאר הרב דרכו של עשו, שמחד גיסא כיבד את אביו מאוד, ובמדרש (בראשית רבה ס"ה ט"ז) אמר רשב"ג כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששימש עשו את אביו... [ע"כ עפ"י המדרש] אמנם מאידך גיסא, אח"כ יקרבו ימי אבא אבא ומהרגה את יעקב אחי, ובמדרש (שם ס"ז ח') עשו חשב להרוג את יצחק בעזרת ישמעאל, ואח"כ להרוג את ישמעאל וליטול כל חלקם. וממשיך הרב הרכבי וכותב]

הרי היה מוכן [לגרום להרג אביו], ואיך מתאים זה עם כל הכבוד ורגש המלכות לאביו? אלא כל זמן שלא התנגד הכבוד עם מדותיו היה מקיימו בכל האפשרות היותר גדולה אפילו יותר מרשב"ג, אבל ברגע הפגש מצות כיבוד עם מדותיו ועם המדת הממון שלו או רגשי נקמה שלו, וחיי אביו מפריעים אותו מלהשיג רצונו, אז גם חיי אביו אינם בטוחים...

לא כן כלל ישראל, אברהם בתור 'אב' ושורש האומה התחיל לנמוע ולבנות בישראל את הכח הזה להתנהג היפך טבע עצמו! וזהו מאמר [הז"ל] פסיקתא רבתי מ' ה' [פְּהֶדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי] בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ [ויקרא כ"ג כ"ד], בזכות אברהם, אֶחָד הָיָה אֲבְרָהָם (יחזקאל ל"ג כ"ד). וביאר ה'סבא' [מקלם] ז"ל אברהם היה אחד – כל ימיו כל ימי חייו חי למעלה מן הטבע, למעלה מן הסביבה, לא התחשב עם איש, הכל היה מתנגד לו. נקרא 'אברהם העברי' מפני שכל העולם בעבר אחד והוא מעבר האחר (בראשית רבה מ"ב י"ג) יורד לכבשן האש על אמונתו, וזהו כל הדרבתו לצאצאיו. יסוד בנינו של אברהם בישראל בכלל הוא להתרומם למעלה מן הטבע, ויוסף בפרט זה ביהוד התרומם למעלה מן הטבע ולכן משלו מכנינו נתנו לו. עכ"ל הרב שלמה הרכבי זצ"ל הי"ד.

סיבת בכיית יוסף בחדר משכבו

וַיִּמְתָּר יוֹסֵף כִּי־יִנְכַנְּמוּ רַחֲמָיו אֶל־אֶחָיו וַיִּבְקֶשׂ לְבָבוֹת וַיִּבְאֵהוּ הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה (בראשית מ"ג ל')

הרב אריה צבי פרומ⁶ זצ"ל הי"ד בעהמ"ח שו"ת ארץ צבי כותב בספר שנלקטו דבריו בפרשתנו וזלה"ק: ובתרגום אונקלוס: זעל לאדרון בית משכבא'.

ולכאורה קשה דהיכא רמיזא בתיבת 'החדרה' דקאי על אדרון בית משכבא? וי"ל דהנה עוד קשה בתיבת ויבך שמה, דהא בכל מקום ה"א בסוף התיבה היא במקום למ"ד בתחילתה, וכאן לא שייך למ"ד בתחילתה, והיה צריך לומר ויבך שם? וי"ל דהנה עוד קשה בתיבת ויבך שמה, דהא בכל מקום ה"א בסוף התיבה היא במקום למ"ד בתחילתה, וכאן לא שייך למ"ד בתחילתה, והיה צריך לומר ויבך שם.

⁵ וַיִּבְאֵהוּ הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה (בראשית י"ד י"ג)

⁶ הרב אריה צבי פרומ זצ"ל הי"ד (האדמו"ר מקוויטלין). מוגאני פולין בתקופה לפני השואה. היה תלמידו של האדמו"ר מסוכטשוב בעהמ"ח אגלי טל ושות אבני נזר, לאחר פטירתו נתמנה ע"י בנו הי"ש משמואל לראש ישיבת סוכטשוב והוא אז בן ז"ך שנים בלבד. חיבר ספרים שיח השדה, ובתקופה מאוחרת יותר סמוך לימי החורבן את ספרו המפורסם ארץ צבי סוגיות בהלכה (כיום נמצאים ג"ח). הרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ביקשהו לבוא וללמד בישיבתו, אך מטעמים שונים סירב, אך לאחר הסתלקותו הפתאומית של הרב מאיר שפירא, נענה ובה לעמוד בראש ישיבת הכמי לובלין עד לסגירתה בימי השואה.

ספר זה (הידושו לתורה) הינו עלים מוצלים מאש ע"י תלמידו נאמן רוחו, הרב יצחק יעקב ארליך זצ"ל שרשם בתקופת לימודיו את השיחות שנאמרו ממנו, וזכה להסכמת והערכת רבו. כשעלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ד הביא עמו, וכך נצלו שיחות אלו. ממנו גם עדות על גדלותו וקדושתו של רבו, יחד עם גדלותו בנגלה, היה מרומם ונשא בתורת החסידות והסוד וידע כל הזק"ק בע"פ, וגם תיאר את הבכיות הנוראות בעת שהיה עורך תקון הצות. האדמו"ר ומשפחתו נספו כולם בשואה בלא להשאיר שריד. יהיו היבורי תורתו הקדושה זכר עולם לנשמותיהם. ספר זה (עה"ת) יצא לאור לראשונה ע"י בן תלמידו הרב יהודה ארליך בשנת תש"מ, בשנת תשפ"א יצאה מהדורה חדשה מורחבת.

⁷ בביאור יין הטוב על התרגומים כתב: לחדר מקום המיטות, המקום הצנוע ביותר בבית.

ונלע"ד דהנה כתיב (דברים כ"ו ה') **אַרְמִי אֶבֶד אֶבְי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם**, משמע שלבן היה סיבה לירידת יעקב למצרים, והיינו ע"י שרימה אותו ונתן לו את לאה במקום רחל, וע"י זה נתחלקה הבכורה, שבמעשה היה ראובן הבכור, ובמחשבה היה יוסף הבכור, ואילמלא זה היה יוסף בכור שלם, ובית יוסף אש ובית עשו לקש⁸ ולא היתה שליטה לאומות העולם על ישראל, אך מחמת שנתחלקה הבכורה לא היה כוחו יפה, וישראל היו צריכים עוד גלות ומירוק. וכאשר ראה יוסף את אחיו כבואם למצרים, והיה רואה שזו תחילת ביאתן לגלות, נכמרו רחמיו על אחיו וביקש לבכות, ורצה לתקן פגם זה שגרם לבן למשכבו של יעקב אבינו, שהיה קצת כעין 'בני תמורה' (נדרים כ' ע"ב) ע"כ הלך לאדרון בית משכבא, לחדר המיטות, ויבך שמה, היינו שרצה בדמעותיו לתקן פגם המיטה. וע"כ כתוב ויבך שמה, כי ירה כח תפלתו אל שרש הוייתו, ושם לו מיטת יעקב מטרה לחיצי תפלתו ובקשתו, וע"י זה רצה לתקן שלא תהיה גלות, ומסתמא פעל קצת בתפלתו להמתיק הדינים ולהקל עול הגלות. עכ"ל הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד.

הסבר טענת יוסף להשדו את האחים במרגלים

וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגָּלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת-עֵרְוַת הָאָרֶץ בְּאֵתָם. וַיֹּאמְרוּ אִלָּיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְרֵי-אֶבֶד. כִּלְנֵי בְנֵי אִישׁ-אֶחָד נָחְנוּ בְנֵים אֲנַחְנוּ לֹא-יִהְיֶה עִבְדֶּיךָ מִרְגָּלִים (בראשית מ"ב ט'-ו"א)

מבאר הרב ישעיהו יונגרייז⁹ זצ"ל הי"ד בספרו חזון ישעיהו וזלה"ק:

ויש לדקדק באריכות תשובתם דהיה להם להשיב בקיצור שבאו לשבור אוכל, ולמה היה להם יתר הדיבור שהם 'בני איש אחד'?

ונ"ל ב"ה [ונראה לומר בעזרת ה'] בהקדם מדרש בפרשת וירא [בראשית רבה מ"ח ט'] והנה שלשה אנשים נצבים עליו וכו'. אמר רבי לוי אחד נדמה לו בדמות סדקי, ואחד בדמות נוטרי ואחד בדמות ערבי וכו'. אמר

⁸ והי'ה בתי-יעקב אש ובית יוסף לה'ה ובית עשו לקש (עובדיה א' י"ח)

⁹ הרב ישעיהו יונגרייז (ט"ו מרחשון תר"ל - תש"ד, לא ידוע התאריך המדוייק).

אביו היה הרב אברהם הלוי יונגרייז בעהמ"ח בית אברהם, אמו הרבנית אסתר היתה בתו של הרב אברהם יצחק גליק בעהמ"ח שות יד יצחק ובאר יצחק. הרב ישעיה שימש ברכנות בקהילה ליד גרוסוורדיאן (עיירה מפורסמת ברומניה) ולאחר מכן בשנת תרצ"ה עבר לעיירה עצמה, ובאותה תקופה המשיך לשמש כרב לקהילת הקודמת שהיתה כאמור בסמיכות. היה בקשרי ידידות עם הרב יששכר טייכטאל אשר בספרו משנה שכיר עה"ת (נדפס מכת"י תשע"ה) הביא מהרב ישעיה בפרשתנו. היבר ספר משנה התלמוד על סוגיות הש"ס וכן את ספרו עה"ת חזון ישעיה ממנו הובאו הדברים לעיל. מהדורה ראשונה נדפסה בתרפ"ד, מהדורה שניה בתרצ"ט סמוך לפרוץ מלחמת העולם השניה ותחילת חורבן בשואה. בהקדמתו מספר על התלכטותו בהדפסת הספר וזלה"ק:

ידוע המחשבות ובוהן הלבבות יודע עד כמה קשה עלי לכתוב פרי מחשבותי בהוצאתי חיבורי הנוכחי בעזרת ה' צורי וגואלי, כי אם שבדאי אתן תודה לה' יתברך שמו שזיכני להוציא חיבורי השביעי, אבל איך אשמח בשומעי מצרת אחי ורעי במדינות אחרות שמחמת חמת המציק מוכרחים לעזוב מקומם והולכים מגולה לגולה ורובא דרובא לא מצאו מנוח לכף רגלם. ובאמת מתחילה עלה במחשבותי למנוע פרי עטי ולקיים ישב בדר וידום' כי עת לחשות ולצער בצרתן של ישראל, אך שוב נחמת, כי מה אפעל בזה כי אדרבא לאלה אשר יושבים במנוחה החוב מוטל להפיץ התורה להראות בזה תודתם לה'... עכ"ל מהקדמת ספרו בתקופת הושך הנ"ל.

נספה עקד"ה באושוויץ בתש"ד, עמו רבים מבני משפחתו לענפיחם, ביניהם אחיו הרב אשר אנשל יונגרייז הי"ד והרב ישראל יונגרייז הי"ד.

מתוך ההקדמה לספרו שנדפס בתש"ב כתב וזלה"ק: יתברך היוצר וישתבח הכורא אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ומה גם הדל והשפל, אני רואה בחוש מליצת דוד המלך ע"ה 'לולי תורתך שעשועי אז אבדת בעוניי, כי קרוב לשלש ושבעים שנה אנכי וכל ימי היו מלא מכאובים, אך גם אם במחשכים הושבני, נר אחד היה מאיר כנגדי והיא התורה קדושה...

ומסיים: וגם בקשתי שטוחה לאוהבי ומכירי שילמדו משניות בעבור נשמתו לאחר מאה שנה, ויאמרו בשמי מחיבורי הרבים. עכ"ל הקדוש הזה. זי"ע.

אם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו, אני יודע שהן בני אדם מהוגנים, וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו, ידע שהן בני אדם מהוגנים...[עכ"ל המדרש].

והנה המדרש הזה תמוה הוא, דמה סימן מובהק הוא זה, הלא כמה בני אדם איכא בשוקא שיחלקו כבוד זה לזה? אך ה'פתחא זוטא' בהקדמתו אמר על זה דבר נחמד. דהנה הדברי חיים באה"ע כתב דמשום הכי צריך להיתר הרם דרכינו גרשום לישא אשה על אשתו מג' מדינות דוקא משום דאין כל דעת בני אדם שוות במנהגם וטבעי גופם ודעתם, ואם במדינה זו יראה להם שאי אפשר לדור עם אשה שמחותה וטבעה כך אולי הוא ממדינה וכו'. ואם בני ג' מדינות יסכימו, אז מותר לישא אהרת וכו'.

הנה מוזכר ב'ערוך'¹⁰ שסדקי נוטרי ערבי, הנזכר במדרש המה שלשה מקומות. א"כ שפיר מיושב המדרש דכיוון דהיה נדמה לשלשה אנשים משלשה מדינות אשר טבעם משונים [ואי לאו] דהיו בני אדם מהוגנים, היה כל אחד רואה חסרון על חבירו מפאת שינוי טבעם ומזגם, וכיון שעל כל זה ראה אותם שהולקים כבוד זה לזה, ידע שהם בני אדם מהוגנים.

והנה אין למדין מן הכללות¹¹, כי יצא מן הכלל זה מדין ומואב הגם שהיו שונאים זה את זה ועשו מלחמה זה עם זה, מ"מ [מכל מקום] עשו שלום ונעשו אוהבים כדי לעשות רעה לישראל כפירש רש"י בפרשת בלק. ובאמת הוא דבר הרגיל, ורואין אנו בעינינו מעשים בכל יום, שכמה מדינות אשר המה שונאים זה את זה, מכל מקום באם מטילין שנאה על איזה מדינה ורוצין לעשות מלחמה עושין שלום ביניהם.

וגם הנסיון מעיד שבין הרבה אנשים אפילו אם המה בעיר אחד, מכל מקום מן המיעוט הוא שיהיה שלום ואהבה ביניהם, רק באם רוצים לרדוף איזה יחיד עושים שלום כדי לרדוף אותו עד הרמה.

ומעתה יבואר היטב הכתוב [בעז"ה] דהנה יוסף בא בטענה זו, מאחר שאתם עשרה אנשים ושלום ואהבה ביניכם, וזה מן הנמנע שבין עשרה אנשים יהיה שלום ושלוחה כל כך, ובלי ספק **מרגלים אתם לראות ערות הארץ באתם** כדי לערוך מלחמה אח"כ, וזאת מן הטבע הוא לעשות שלום כדי לנצח מדינה. ועל זה השיבו לו לא אדוני ועבדיך באו לשכור אוכל, ומה ששלום ואהבה בינינו הגם שאנו עשרה, הוא מטעם שבני איש אחד נחנו ואהבת אחים גרר זאת, אבל באמת כנים אנחנו.

¹⁰ שם ספר של אחד הראשונים ביאור מונחים ומילים בתלמוד ובמדרשים.
¹¹ ביטוי מהגמרא (למשל עירובין כ"ט ע"א ועוד), אך כאן משמש כמליצה.